

Sygn. akt V CSK 90/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa Prokuratora Prokuratury Okręgowej w G.

przeciwko M. N., J. K., Ł. K., i M. K.

o ustalenie nieważności czynności prawnych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 26 kwietnia 2019 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 24 października 2017 r., sygn. akt I ACa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Prokurator Okręgowy w G. w pozwie skierowanym przeciwko M. N., J. K., M. K. i Ł. K. domagał się ustalenia nieważności dwóch notarialnych umów sprzedaży nieruchomości oraz czynności prawnej porozumienia wekslowego dokonanej przez M. N. z J. i M. K. oraz Ł. K. jako poręczycielem wekslowym.

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 15 listopada 2016 r. ustalił, że nieważna jest umowa sprzedaży nieruchomości zabudowanej, oznaczonej jako działka nr [...], położonej w M. przy ul. K., zawarta między J. K. i M. K. a M. N. w dniu 26 kwietnia 2006 r. oraz umowa sprzedaży tej nieruchomości zawarta między tymi samymi stronami w dniu 28 grudnia 2006 r., oddalił powództwo w pozostałej części, zasądził od powoda na rzecz pozwanego M. N. kwotę 1 359,90 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, nie obciążył pozwanych kosztami sądowymi oraz oddalił wnioski M. K., J. K. i Ł. K. o zasądzenie kosztów procesu od M. N.. Ustalił, że w dniu 25 listopada 2005 r. M. K. i J. K. zawarli ze Spółką z o.o. B. z siedzibą w L. (dalej „Spółka”) umowę pożyczki kwoty 150 000 zł, która została zabezpieczona hipoteką kaucyjną do kwoty 300 000 zł obciążającą rzeczoną nieruchomość. Oprocentowanie pożyczki wynosiło 7% miesięcznie. Pożyczka miała być zwrócona do dnia 25 lutego 2006 r. M. i J. K. złożyli do dyspozycji Spółki weksel *in blanco*, który zgodnie z deklaracją wekslową mógł być wypełniony w wypadku niezapłacenia w terminie należności wynikającej z umowy pożyczki z doliczonymi odsetkami karnymi w wysokości 1% za każdy dzień zwłoki. M. K. i J. K. udzielili Spółce pełnomocnictwa do sprzedaży ich nieruchomości dowolnym osobom za cenę nie niższą niż 150 000 zł. Nie spłacili oni pożyczki w terminie wynikającym z umowy. W kwietniu 2006 r. skontaktowali się telefonicznie z M. N., przekazując mu informację o umowie pożyczki oraz zaproponowali kupno rzeczonej nieruchomości, którą w dniu 26 kwietnia 2006 r. sprzedali M. N. za cenę 200 000 zł. Następnie w dniu 28 grudnia 2006 r. M. N. sprzedał rzeczoną nieruchomość M. K. i J. K. za cenę 410 000 zł. Kupujący oświadczyli, że kwotę 131 000 zł zapłacili przed zawarciem umowy, natomiast kwotę 279 000 zł zobowiązali się zapłacić do dnia 12 stycznia 2007 r., zaś środki na zapłatę reszty ceny miały pochodzić z kredytu bankowego.

Również dnia 28 grudnia 2006 r. M. K. i J. K. jako wystawcy weksla i Ł. K. jako poręczyciel wekslowy oraz „M.” M. N. w R. jako remitent zawarli porozumienie wekslowe oraz wystawili cztery weksle o nominałach 20 000 zł, 52 000, 20 000 zł i 20 000. Potwierdzili otrzymanie w dniu 28 grudnia 2006 r. od remitenta gotówki w kwocie 70 000 zł. M. K. i J. K. tylko częściowo pokryli koszty sporządzenia aktu notarialnego, a pozostałą kwotę 7 056,07zł zapłacił notariuszowi M. N., który uzyskał w dniu 3 marca 2009 r. wydany przez Sąd Rejonowy w M. nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym. W dniu 7 marca 2007 r. M. N. skierował do Sądu Rejonowego w M. trzy pozwy przeciwko M. K., J. K. oraz Ł. K., domagając się wydania nakazów zapłaty na podstawie weksli opiewających na kwoty po 20 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami. Sąd Rejonowy w dniu 21 marca 2007 r. i dwukrotnie w dniu 21 kwietnia 2007 r. wydał trzy nakazy zobowiązujące pozwanych do zapłaty na rzecz M. N. kwot po 20 000 zł z ustawowymi odsetkami. Przed tym Sądem toczy się również sprawa z powództwa M. N. (nabywcy weksla) przeciwko M. K., J. K. i Ł. K. o zapłatę kwoty 52 000 zł z ustawowymi odsetkami na podstawie weksla wystawionego przez pozwanych w dniu 28 grudnia 2006 r. Naczelnik Urzędu Skarbowego w M. postanowieniem z dnia 5 marca 2007 r. zakwestionował wartość nieruchomości przyjętą na potrzeby umowy z dnia 26 kwietnia 2006 r. jako zaniżoną, proponując stronom umowy podwyższenie tej wartości do 300 900 zł. Przeciwko M. N. toczą się postępowania karne przed Sądem Okręgowym w G. Ośrodek Zamiejscowy w R., w których pokrzywdzonymi są również inne osoby niewystępujące w niniejszym postępowaniu jako pozwani. M. N. zarzucono m.in., że w dniu 28 i 29 grudnia 2006 r., działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadził J. K. i M. K. oraz Ł. K. do niekorzystnego rozporządzenia mieniem w kwocie 112 000 zł w postaci wystawienia czterech poręczonych weksli własnych na wskazaną wyżej kwotę, które M. N. rzekomo wykupił za cenę 70 000 zł, za pomocą wprowadzenia w błąd pokrzywdzonych, że zaciągnięte zobowiązanie służy zabezpieczeniu przekazania na rachunek M. N. kwoty 279 000 zł, stanowiącej cenę zakupu rzeczowej nieruchomości.

Sąd Okręgowy w K. podkreślił, że w zakresie żądania stwierdzenia nieważności porozumienia wekslowego z dnia 28 grudnia 2006 r. nie istniały przeszkody uniemożliwiające podnoszenia zarzutu nieważności tego porozumienia

w toku trzech postępowań sądowych, jakie toczyły się przed Sądem Rejonowym w M., a orzeczenia w tych sprawach są prawomocne. Wskazał, że weksel wystawiony na kwotę 52 000 zł jest przedmiotem odrębnego postępowania przed Sądem Rejonowym w M. z powództwa M. N. przeciwko M. K., J. K. oraz Ł. K. o zapłatę wymienionej kwoty, w którym pozwani podnieśli m.in. zarzuty dotyczące ważności weksla i porozumienia wekslowego. Przyjął, że M. N., nabywając nieruchomość w dniu 26 kwietnia 2006 r., działał w porozumieniu z przedstawicielami Spółki, istnieją więc podstawy do przyjęcia, że umowa ta była czynnością pozorną, a zastrzeżenie w niej nieekwiwalentnych świadczeń było wynikiem działań, które naruszyły zasady słuszności kontraktowej, reguły przyzwoitego zachowania się wobec kontrahenta, godząc zarówno w treść postanowień umownych, a także w cel umowy, zatem umowa była sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Analogiczne argumenty odniósł do umowy sprzedaży z dnia 28 grudnia 2006 r.

Powód i pozwany M. N. wnieśli apelacje od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 24 października 2017 r. oddalił obie apelacje i oddalił wnioski pozwanych J. K., M. K. i Ł. K. o zasądzenie kosztów procesu od Skarbu Państwa. Nie podzielił zarzutów podniesionych w obydwu apelacjach. W odniesieniu do apelacji powoda, dotyczącej kwestii nieważności wystawienia weksla o nominale 52 000 zł, zgodził się, że prokurator nie musi wykazywać interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c., skoro na podstawie art. 7 i 57 k.p.c. zawsze działa jedynie w interesie publicznym. Uznał jednak, że nie oznacza to, iż prokurator zawsze jest uprawniony do wytoczenia jakiegokolwiek powództwa o ustalenie nieważności czynności prawnej. Potwierdził stanowisko Sądu Okręgowego odnośnie wystawienia rzeczono weksla na kwotę 52 000 zł, że skoro zawisła przed sądem sprawa o zapłatę należności z tego weksla, to nie ma potrzeby badania w odrębnym procesie ważności tej czynności prawnej, nie zachodzi więc w tej sytuacji konieczność wytoczenia powództwa o ustalenie w celu ochrony praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego (art. 7 k.p.c.). Podkreślił, że nie ma znaczenia to, iż postępowanie w sprawie zawisłej przed Sądem Rejonowym w M. zostało zawieszone, skoro Prokurator ma

możliwość przystąpienia do tej sprawy na podstawie art. 60 k.p.c. po stronie pozwanych i złożyć stosowny wniosek o podjęcie postępowania w sprawie.

Powód wniósł skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zarzucając naruszenie przepisów postępowania, mianowicie art. 7 w związku z art. 57 oraz art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Pierwszy zarzut podniesiony w skardze kasacyjnej odnosi się do naruszenia art. 7 w związku z art. 57 k.p.c. przez przyjęcie, że sąd jest uprawniony do oceny celowości i potrzeby wytoczenia przez prokuratora samodzielnego powództwa, o którym mowa w art. 57 k.p.c., i że wobec tego prokurator jest obowiązany do wykazania w procesie konieczności bądź potrzeby ochrony praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego pod rygorem oddalenia powództwa. Zdaniem skarżącego, wspomniana kompetencja nie przysługuje sądowi, a na prokuratorze nie ciąży prawny obowiązek udowodnienia potrzeby ochrony dóbr wskazanych w art. 7 k.p.c. i wobec tego sąd jest obowiązany do rozpoznania roszczenia zgłoszonego przez prokuratora, który samodzielnie ocenia, czy wytoczenia powództwa wymaga wzgląd na ochronę praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. Drugi zarzut sprowadza się w istocie do tego samego oraz dotyczy naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez niewyjaśnienie podstawy prawnej orzeczenia. Skarżący wskazał też m.in., że prokurator nie musi wytaczać powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że art. 7 k.p.c. bardzo szeroko dopuszcza udział prokuratora w postępowaniu cywilnym. Zgodnie z regulacją przewidzianą w tym przepisie, prokurator może z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie w każdej sprawie, gdy wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego, wytoczyć powództwo albo na rzecz oznaczonej, albo nie działając na rzecz oznaczonej osoby - jedynie w interesie publicznym, tj. wyłącznie w celu ochrony praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. Zasadność wystąpienia z odpowiednim powództwem jest pozostawiona decyzji prokuratora i nie podlega kontroli sądu (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2017 r., V CSK 248/16, niepubl.).

Podkreśla się, że jeżeli prokurator wytoczył samoistne powództwo o ustalenie nieważności umowy, korzystając z umocowania określonego w art. 7 i 57 k.p.c., nie da się zdefiniować jego jednostkowego interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. Prokurator z mocy art. 7 i 57 k.p.c. zawsze bowiem działa w interesie publicznym dla ochrony praworządności, a przesłanki tego działania nie podlegają kontroli ani ocenie sądu (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 1993 r., I CR 3/93, OSNCP 1993, nr 9, poz. 165). W konsekwencji uprawnienie prokuratora do wszczęcia postępowania cywilnego na podstawie art. 7 k.p.c. legitymuje go również do zgłoszenia na podstawie art. 57 k.p.c. powództwa o ustalenie nieważności czynności prawnej (art. 189 k.p.c.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 sierpnia 2007 r., V CSK 109/07, OSNC 2008, nr 9, poz. 107). Kompetencja prokuratora jest zatem ujęta szeroko, a zasadność wystąpienia ze stosownym powództwem jest podporządkowana autonomicznej decyzji prokuratora i nie podlega kontroli sądu. Prokurator może również wytoczyć powództwo samoistne (samodzielne), pozywając wszystkie osoby będące stronami stosunku prawnego, których współuczestnictwo jest konieczne. Wnosząc powództwo na podstawie art. 57 k.p.c., działa w celu ochrony praworządności, czyli w interesie publicznym, a więc zwykle wbrew interesom pozwanych osób, dlatego konieczność udziału stron stosunku prawnego w postępowaniu wszczętym przez prokuratora ma służyć ochronie ich interesów (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 2015 r., III CZP 78/15, OSNC 2016, nr 12, poz. 139). Odnosząc te spostrzeżenia do niniejszej sprawy, należy podkreślić, że, po pierwsze, jednocześnie toczy się wcześniej wszczęte postępowanie z powództwa M.N. (nabywcy weksla) przeciwko M. K., J. K. i Ł. K. o zapłatę kwoty 52 000 zł z ustawowymi odsetkami na podstawie weksla wystawionego przez pozwanych w dniu 28 grudnia 2006 r. Po drugie, M. N. nie jest stroną w niniejszym postępowaniu, dlatego z oczywistych względów nie może w nim bronić swoich praw. W konsekwencji należy zatem przyjąć, że chociaż oczywiście sąd nie może oceniać zasadności powództwa wytoczonego przez prokuratora wyłącznie w celu ochrony praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego, to może takie powództwo oddalić, jeżeli jego uwzględnienie naruszałoby uprawnienia osoby trzeciej niebędącej stroną tego postępowania. Trzeba dodać, że z podobnych względów Sąd Najwyższy oddalił

kasację prokuratora w sprawie zakończonej wyrokiem z dnia 3 lutego 1999 r., III CKN 167/98 (niepubl.).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

aj